

Kazimierz Trafas

PROCESY GLOBALIZACJI I METROPOLIZACJI A ROZWÓJ MIASTA

Ujawniające się u schyłku XX wieku procesy globalizacji i metropolizacji, szczególnie w odniesieniu do miast, każą nieco inaczej popatrzeć na możliwości ich rozwoju w wieku XXI. Globalizacja jest procesem globalnego a więc ponadnarodowego postrzegania zjawisk głównie gospodarczych, ale także i społecznych. Charakteryzuje się: przepływem kapitału i umiędzynarodowieniem rynku pracy, co powoduje, że siła robocza staje się zasobem światowym i następuje rozwój międzynarodowych korporacji, kierujących się własną strategią i działających w warunkach silnej konkurencji (Jałowiecki 1999). Z kolei metropolizacja jest jakby rozwinięciem urbanizacji i oznacza proces przejmowania przez niektóre większe miasta, kierowniczej roli w zarządzaniu gospodarką, która przekształca się z typowo wytwórczej (produkcyjnej) do skierowanej bardziej na usługi i to na te bardziej rozwinięte (wyższe) i mające co najmniej ponadlokalny charakter. Stąd możemy wyróżnić metropolie globalne, krajowe i regionalne.

Sam termin „metropolia” wywodzi się z greckiego *metropolis* a więc w ścisłym znaczeniu: „państwo, które założyło kolonie” a w wolniejszym: „najważniejsze miasto wśród innych”. Obecnie oznacza zaś kompleks wielkomiejski będący jądrem (miasto centralne) większego zurbanizowanego obszaru (tzw. obszaru metropolitalnego) i skupiającym pewne instytucje o charakterze co najmniej ponadregionalnym czy wręcz międzynarodowym, globalnym.

Współczesna metropolia, w dobie globalizacji, biorąc pod uwagę dość już bogatą literaturę przedmiotu, odznacza się następującymi cechami: liczbą mieszkańców ponad 1 milion, doskonałością usług, znaczącym potencjałem innowacyjnym (technologicznym, ekonomicznym i kulturowym), specyficznym *genius loci*, a jej wzrost odbywa się nie tylko poprzez rozszerzanie samej zabudowy o miejskim charakterze oraz przekształcenia strukturalne w samej metropolii, ale i w całym obszarze metropolitalnym a nawet poza nim. Pewne zaczątki takiego układu, powstającego zresztą także i na bazie starych ośrodków, szczególnie na

zachód od miasta w kierunku aglomeracji górnośląskiej (katowickiej) obserwować można w Krakowie i całej jego aglomeracji.

Oceniając obecnie stopień metropolizacji danego ośrodka należy wziąć pod uwagę przede wszystkim warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, która coraz bardziej opierać powinna się na wiedzy i posiadac:

- kapitał ludzki, wyrażający się siłą przyciągania siły roboczej i jej utrzymania,
- uniwersytety i instytuty badawcze sprzyjające rozwojowi zaawansowanym technologiom (np. parki technologiczne),
- łatwość wymiany informacji i wykorzystanie wysoko wykwalifikowanej kadry specjalistów,
- wysoką jakość życia mieszkańców oraz środowiska przyrodniczego, w tym możliwości wygodnego zamieszkania na peryferiach metropolii wobec wielu zagrożeń występujących w ich części centralnej (m.in. zanieczyszczenie środowiska, przepiętność itp.),
- dogodną infrastrukturę transportową, w tym bliskość lotniska i szybkiego dostępu do niego (autostrada, szybka kolej) a także dostęp do nowoczesnych środków komunikowania się i informacji,
- korzystny „klimat” dla inwestorów (np. ułatwienia w procedurach administracyjnych),
- możliwość bezpośrednich kontaktów wyrażającą się np. znaczną liczbą przedsiębiorstw w jednym miejscu, (Benko G.1993, Jałowiecki B., 1999).

Jak w kontekście powyższych wymagań i kryteriów plasuje się Kraków jako metropolia łącznie ze swoim obszarem metropolitalnym (KOM)? Na wstępie zaznaczyć należy, że z polskich miast właściwie jedynie Warszawę można uważać za względnie ukształtowaną metropolię (np. zgrupowanych tam jest 1/4 ogółu firm z udziałem kapitału zagranicznego) i to raczej o wymiarze średniej klasy europejskiej. W przypadku innych dużych miast uważanych za metropolie tj. zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich, np. Krakowa, ale także i Poznania (dogodne położenie w stosunku do głównej osi europejskiej wschód-zachód, targi międzynarodowe), Wrocławia (potencjał naukowy, powiązanie autostradowe z zachodnią Europą), mniej Łodzi, Trójmiasta czy Katowic (Górnego Śląska) – mamy do czynienia z kształtowaniem się układów metropolitalnych w dzisiejszym tego słowa znaczeniu, tj. przede wszystkim jako węzłami sieci przepływów finansów, innowacji, nauki i kultury (Kukliński 2000).

Wielkość miasta będącego centrum (jądrem) obszaru metropolitalnego nie stanowi obecnie bezwzględnie warunku metropolitalności; w warunkach polskich przyjmuje się ją z uwagi na liczbę ludności, na około pół miliona, a więc Kraków ze swoimi 740 tys. (a całego obszaru metropolitalnego – znacznie ponad 1 mln, względnie spełnia warunek pierwszy.

Trudno zapewne już obecnie mówić o doskonałości usług wyższego rzędu, ale są one już znaczące (głównie w zakresie: nauki – liczne uczelnie wyższe, kultury czy specjalistycznej medycyny, np. liczące się w świecie centrum kardiochirurgii), gorzej jest z usługami w zakresie transportu czy natury rekreacyjno-

sportowej, ale np. sieć handlowa i gastronomiczna w Krakowie nie odbiega od przeciętnej metropolii europejskiej.

Niestety, nie można jeszcze Krakowa uważać za centrum innowacyjności, jednak idea parków technologicznych nie jest obca władzom samorządowym i w ostatnich latach stworzono warunki dla ich realizacji (np. w obrębie III Kampusu UJ czy Politechniki Krakowskiej).

Nie można też mówić o tym, że gospodarka Krakowa w wystarczającym stopniu „oparta jest na wiedzy”, chociaż i tutaj są korzystne symptomy, ale np. sektor uczelniany powinien przejąć tutaj rolę wiodącą a sektor prywatny odgrywać rolę głównego inwestora. Kluczowym wydaje się współpraca w trójkącie: uczelnie (nauka) – biznes – władze lokalne, przy czym ten ostatni sektor, głównie samorządowy, pomagać powinien zarówno w kreowaniu programów inkubacyjnych przedsiębiorczości, jak i w działaniach promocyjnych.

Najbardziej metropolia Krakowa spełnia warunek specyficznego *genius loci*. Zarówno malownicze położenie miasta, zachowany układ miasta średniowiecznego, liczne zabytki architektury i sztuki, koloryt jego mieszkańców (w tym w przeszłości różnorodność etniczna) oraz specyficzna atmosfera miasta stanowią o jego tożsamości i unikalności.

Przyciąganie siły roboczej jest znaczne – wiele osób, w tym z wyższym wykształceniem chce podjąć pracę w Krakowie, działają też inkubatory przedsiębiorczości. Potencjał naukowy Krakowa daje duże gwarancje stopniowego rozwoju zaawansowanych technologii (m.in. poprzez tworzenie parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, liczne granty, np. w zakresie biotechnologii).

Wymiana i dostęp do informacji nie jest jeszcze odpowiedni, ale sprzyja temu np. utworzenie CYFRONETU, obsługującego instytucje naukowe.

Jakość życia w sensie ekologicznym uległa ostatnio znacznej poprawie (choć stała jego kontrola jest nadal niezbędna) w związku z likwidacją uciążliwej produkcji niektórych zakładów przemysłowych lub ich działów (np. w Hucie im. T. Sendzimira) oraz wprowadzaniu gałęzi proekologicznych.

Okolice Krakowa (łącznie z jego przedmieściami) są przyjazne dla zamieszkania. Symptomatyczne jest, że nawet przedsiębiorcy działający na Śląsku wolą zamieszkiwać w Krakowie i stąd dojeżdżać, wykorzystując dogodne połączenie autostradowe.

Standard infrastruktury transportowej wciąż jednak nie jest zadowalający, pomimo unowocześnienia taboru komunikacji miejskiej i wybudowaniu kilku nowych przepraw mostowych; oraz zrealizowaniu zachodnio-południowego obejścia autostradowego na głównej trasie przelotowej wschód-zachód, z odejściem na południe w kierunku Zakopanego i granicy ze Słowacją (z nowocześnie rozwiązany węzłem komunikacji drogowej).

W niedalekiej przyszłości ma być zrealizowane połączenie portu lotniczego z centrum miasta – szybką koleją, a w samym mieście wprowadzone linie szybkiego tramwaju. Trzeba jednak zaznaczyć, że szybkie połączenia kolejowe systemu „Intercity” ma Kraków tylko z Warszawą i częściowo z Gdańskiem (ostatnio też

z Berlinem przez Wrocław) a autostrada łączy go tylko z Katowicami – co w kontekście funkcjonowania w sieci europejskich metropolii nie jest wystarczające.

Kraków cechuje korzystny klimat dla rozwoju przedsiębiorczości (także w wymiarze edukacyjnym) natomiast ułatwienia administracyjne, np. dla inwestorów są w toku przygotowań (m.in. skrócenie czasu oczekiwania na pozwolenie na budowę), wprowadzono też częściowo ulgi podatkowe. Strefa ekonomiczna Kraków-Wschód (tereny wokół Huty im. Sendzimira) jest przykładem skupienia wielu przedsiębiorstw w jednym miejscu i przez to powstania nowego „środowiska ekonomicznego”.

Krakowski Obszar Metropolitalny, a więc miasto centralne wraz z przyległymi mniejszymi miastami oraz zurbanizowanymi terenami wiejskimi nie jest jednoznacznie rozumiany. Według pewnych arbitralnych decyzji zaakceptowanych przez samorządy wojewódzkie i Unie Metropolii Polskich jest to obszar miasta centralnego z przyległymi do niego powiatami. Inną koncepcję zaproponował autor (Trafas, Zborowski 2003) i ona została uwzględniona w Planie zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego – zatwierdzonego w 2003 przez Sejmik Wojewódzki. Generalnie rzecz ujmując za tzw. region metropolitalny uważa się ciągłą przestrzennie strefę oddziaływania obszaru metropolitalnego, sięgającą zazwyczaj granic wytworzonych przez sąsiednie obszary metropolitalne. Dlatego też cały kraj można by podzielić na regiony metropolitalne, pokrywające całe jego terytorium.

Najważniejsze dla rozwoju miasta w kontekście metropolitalnym jest rozwinięcie jego funkcji w kierunku zmniejszenia dystansu do metropolii europejskich przynajmniej w obszarze tzw. Europy Środkowej, w której Kraków postrzegany jest na razie jedynie jako tzw. metropolia historyczna. Natomiast należy stwierdzić, że niemal od początku swego istnienia odznaczał się on heterogenicznością swoich funkcji, chociaż zmieniały się one w czasie (np. w XVI wieku utracił funkcję stolicy kraju, odzyskawszy ją częściowo, w wymiarze symbolicznym i duchowym – w czasie rozbiorów). Ta wielofunkcyjność jest cechą wyróżniającą miast metropolitalnych, których zasięg oddziaływania jest nieraz trudny do wyznaczenia przestrzennego (Purchla J., 1996).

Aktualne **funkcje metropolitalne Krakowa** wymagają dokładnego zidentyfikowania (także i przestrzennego), określenia ich potencjału a niekiedy ich wzmocnienia (szczególnie tych zewnętrznych). Do podstawowych funkcji metropolitalnych Krakowa należą:

- **polityczno-administracyjna** – to pełniona funkcja stolicy województwa, powiatu grodzkiego (jako gminy miejskiej) oraz powiatu ziemskiego krakowskiego a także siedziby kilku tzw. administracji specjalnych (np. Okręgu Wodnego). Taka ranga miasta wymaga inwestycji umożliwiających sprawne funkcjonowanie samorządu na wszystkich poziomach a także obsługę mieszkańców Krakowa i regionu oraz inwestorów pragnących realizować swe zamierzenia w Krakowie i jego obszarze metropolitalnym. Funkcja polityczna to także funkcjonowanie instytucji międzynarodowych; takich jak: placówki konsularne (aktualnie działają konsulatory generalne: Austrii, Francji, Niemiec, Rosji, Ukrainy, Węgier i Stanów Zjednoczo-

nych oraz konsulaty honorowe: Brazylii, Chile, Danii, Wielkiej Brytanii, Włoch), siedziby organizacji międzynarodowych lub ich filii. W tej funkcji mieszczą się także liczne kontakty Krakowa z miastami partnerskimi na całym świecie (m.in. z Norymbergą, Frankfurt, Lipskiem, Orleanem, Edynburgiem, Kijowem, Bratysławą, Rochester, Florencją, Wiedniem, Wilnem). Kraków ma obecnie wielką szansę stania się ważną metropolią w Europie Południowo-Wschodniej a jego konkurencyjność w stosunku do takich miast tego regionu jak: Bratysława, Brno, Lwów a nawet położony „w cieniu” Wiednia, Budapeszt – jest oceniana wysoko. Należy także pamiętać, że Kraków był również kolebką ruchów narodowych i społecznych (np. insurekcji kościuszkowskiej w 1794 r. czy „Solidarności” w latach 80. XX wieku) i ma swoje poczesne miejsce na historyczno-politycznej mapie Europy.

- **duchowa (dziedzictwa narodowego i kulturowego)** – są to tradycje związane z pełnieniem przez Kraków kiedyś funkcji stołecznych (zarówno formalnych, jak i „duchowych” w czasie rozbiorów czy okupacji) i nagromadzonymi w związku z tym pamiątkami, datami wydarzeń historycznych. Kraków jako siedziba jednego z trzech najstarszych biskupstw w Polsce (obecnie arcybiskupstwa i metropolii kościelnej) pełnił i pełni ważną rolę, podkreśloną jeszcze przez papieża Jana Pawła II (b. metropolity krakowskiego) i Jego działalność o znaczeniu uniwersalnym. Ważne są również niematerialne wartości dziedzictwa kulturowego, takie jak: historyczne tradycje miejsc i społeczności, tradycje uniwersyteckie i naukowe, historyczne powiązania z innymi kulturami, uwzględniające np. obecność mniejszości etnicznych, przykładowo Żydów w przeszłości (wysoką rangę w świecie ma organizowany tutaj corocznie Festiwal Kultury Żydowskiej) a Ukraińców czy Ormian obecnie. Ów *genius loci* i związana z nim symbolika jako wyznacznik tożsamości jest silnym, metropolitalnym atutem Krakowa.

- **kulturowa** – związana z wypełnianiem roli stolicy kulturalnej regionu, Polski a niedawno, w 2000 roku i Europy, poprzez istniejące liczne instytucje kultury (13 teatrów, 4 orkiestry symfoniczne 18 muzeów, kilkadziesiąt galerii) oraz organizowane imprezy, w tym kilku międzynarodowych festiwali (np. Filmów Krótkometrażowych, a ponadto: organowych, teatralnych czy orkiestr wojskowych). Różnorodne i prężne środowisko artystyczne Krakowa skupione wokół trzech uczelni artystycznych (ASP, Akademia Muzyczna i Wyższa Szkoła Teatralna) oraz liczne indywidualności (między innymi dwóch noblistów w zakresie literatury czy światowej sławy kompozytor) nie posiada jednak wystarczającego zaplecza dla prezentacji swojej twórczości a sam artystyczny klimat Krakowa nie jest wystarczający w przypadku organizowania imprez najwyższej rangi, a także imprez bardziej masowych. Do najpilniejszych zadań należą więc: budowa Centrum Kongresowo-Koncertowego oraz wielofunkcyjnej hali widowiskowo-sportowej, o standardzie umożliwiającym organizację festiwali oraz imprez widowiskowych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym a także rozbudowa Opery i Operetki.

Funkcja kulturowa łączy się przede wszystkim jednak z nagromadzonymi w ciągu wieków zabytkami kultury i sztuki tworząc największy potencjał miasta i główną jego atrakcyjność w wymiarze krajowym, europejskim i uniwersalnym.

Są to tzw. materialne części składowe dziedzictwa kulturowego (Murzyn 2002) wśród, których można wyróżnić:

- 1) układy urbanistyczne i ruralistyczne – zabytkowa struktura przestrzenna, będąca powstałym w wyniku ewolucji wielowiekowym działem przestrzennym, jej autentyzm i zróżnicowanie (unikalny i nie zmieniony układ miasta średniowiecznego w Krakowie, liczne bardzo stare wsie na terenie obszaru metropolitalnego, miasta rezydencjonalne: Niepołomice, Krzeszowice),
- 2) związaną z układem urbanistycznym sieć dróg pochodzącą z różnych okresów,
- 3) zabytkową zabudowę reprezentującą różne, wykształcone historycznie typy, poszczególne obiekty – dzieła architektoniczne i zespoły zabytkowe z historycznymi nawarstwieniami (budowle sakralne, rezydencjalno-mieszkalne, użyteczności publicznej, obronne (zespół fortyfikacji – w Krakowie trzy ich pierścienie, zabytki techniki, np. mosty oraz budownictwa ludowego np. w skansenach),
- 4) zespoły form krajobrazu zielonego: zabytkową zieleni, parki, ogrody, bulwary, zadrzewienia oraz zespoły form związanych z reliktnymi krajobrazu naturalnego w obrębie miasta (w Krakowie są to przede wszystkim Planty, Błonia, bulwary Wisły, zieleni towarzysząca zespołom fortyfikacji, kilka rezydencji dworskich otoczonych parkiem lub zabytkowym ogrodem także i poza miastem w obszarze metropolitalnym, np. w Krzeszowicach),
- 5) tzw. zabytki lub obiekty ruchome, będące w posiadaniu instytucji i osób prywatnych (zbiory kościelne i klasztorne, kolekcje i zbiory muzealne, archiwa, biblioteki), w tym z tej miary obiektami jak: obraz Leonarda da Vinci „Dama z łasiczką” czy Złoty Globus Jagielloński.

Oprócz samego centrum historycznego Krakowa (Stare Miasto wraz z Kazimierzem), na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO wpisane są jeszcze leżące w KOM: Kopalnia Soli w Wieliczce oraz zespół klasztorny wraz z kalwarią w Kalwarii Zebrzydowskiej. Wraz z nieodległym b. Obozem Koncentracyjnym w Oświęcimiu oraz kilkoma drewnianymi kościołkami w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego; jest to największe zgrupowanie tej klasy obiektów na świecie. Każde z nich ma bezcenną, unikalną, ale i uniwersalną wartość. Jednak większość zabytków znajduje się w złym stanie technicznym, stąd wynikają zadania w sferze opieki konserwatorskiej.

• **edukacyjno-naukowa** – związana przede wszystkim z najstarszym polskim Uniwersytetem (i drugim po Uniwersytecie Karola w Pradze – w tej części Europy), a także z 10 państwowymi i 8 niepublicznymi wyższymi uczelniami (w tym ostatnio powołaną do życia Akademią Europejską oraz Krakowską Szkołą Wyższą im. A. F. Modrzewskiego). Z kadrą liczącą ok. 10 000 nauczycieli akademickich oraz stale wzrastającą liczbą studentów – w roku 2000/2001 ponad 130 000 (w tym jednak z bardzo małym, bo zaledwie 0,7 odsetkiem studentów zagranicznych) Kraków stanowi drugi po Warszawie ośrodek akademicki i naukowo-badawczy w kraju, o szerokim zasięgu oddziaływania ponadregionalnego. Przyczynia się do tego także obecność wielu instytucji badawczych z Oddziałem Polskiej Akademii Nauk oraz Polską Akademią Umiejętności na czele oraz wielu oficyn wydawniczych (niektóre jedyne w Polsce np. Polskie Wydawnictwo Muzyczne). Aby umocnić tę

funkcję, szkolnictwo wyższe oraz nauka wymaga jednak nowych inwestycji obejmujących: budowę, rozbudowę, adaptacje i modernizacje we wszystkich uczelniach krakowskich, z których najważniejsze to:

- wznoszony obecnie III Kampusu Uniwersytetu,
- II Kampusu AGH w Mydlnikach,
- Obszar rozwojowy Politechniki Krakowskiej w Czyżynach,
- Obszar rozwojowy Collegium Medicum UJ w Prokocimiu.

Wspomagane one być muszą: realizacją ogólnomiejskiej infrastruktury technicznej związanej z funkcjonowaniem uczelni, rozwojem infrastruktury informatycznej i telekomunikacyjnej oraz zapewnieniem dostępności komunikacyjnej i łączności z centrum za pośrednictwem środków transportu zbiorowego, a w szczególności szynowego.

Funkcja Krakowa jako centrum naukowo-akademickiego byłaby bardziej znacząca (w kontekście innych większych ośrodków europejskich) gdyby potencjał ten bardziej przekładał się na konkretne rezultaty badawcze, mierzone publikacjami w uznanych światowych czasopismach (ze wskaźnikiem poniżej jednej publikacji na 1000 mieszkańców Kraków nie mieści się w pierwszej 50. naukowych ośrodków europejskich)

• **gospodarczo-finansowa** – związana z bazą ekonomiczną, a także z sektorem bankowym oraz z instytucjami tzw. otoczenia biznesu. W Krakowie zlokalizowany jest jeden z największych w Polsce (a także i w Europie) zakładów przemysłowych, ale wymagający poważnej restrukturyzacji i unowocześniania; mowa o Hucie im. T. Sendzimira. Jednocześnie dochodzi do głosu idea wprowadzania przemysłów naukochońnych, np. Centrum Zaawansowanych Technologii, Krakowski Park Technologiczny (z tak znaną już w świecie firmą komputerową jak COMARCH w Czyżynach). Funkcjonują tu też znane firmy zagraniczne np. MOTOROLA, DELPHI czy PLIVA w Krakowie a także COCA COLA, BAHLEN, PERNORD RICARD, SAXON i HERZ w obszarze metropolitalnym. Przyciągnięcie inwestycji w dziedzinie wysokich technologii, nieinwazyjnych dla środowiska przyrodniczego i kulturowego, stworzy nowe możliwości zatrudnienia wysokowykwalifikowanej kadry rekrutującej się spośród absolwentów krakowskich uczelni oraz będzie impulsem dla uruchomienia, we współpracy ze światem nauki, procesów innowacyjnych w krakowskich firmach (Trafas K., 1996).

Integracja działań, zlokalizowanych w Krakowie i jego obszarze metropolitalnym ośrodków naukowych i ośrodków wysokich technologii będzie dynamizowała rozwój nowoczesnych systemów, efektywny transfer technologii poprzez podjęcie wspólnych działań mających na celu bezpośrednie wykorzystanie doświadczeń i możliwości środowiska naukowego przez firmy i ośrodki badawcze oraz szybkie wdrażanie wyników badań naukowych w praktyce.

Na terenie Krakowskiego Parku Technologicznego będą lokalizowane firmy i ośrodki badawcze zajmujące się: rozwijaniem i transferem nowych proekologicznych technologii i ich wdrażaniem do produkcji (w tym biotechnologie, systemy informatyczne, *high-tech* itp.), a także projektowaniem i wytwarzaniem

związany z szeroko pojętą ochroną środowiska (w tym niekonwencjonalnymi źródłami energii).

W Krakowie funkcjonuje ponad 290 spółek z kapitałem zagranicznym, co jest 10-krotnie mniej niż w Warszawie, ale ponad 40 inwestorów zagranicznych zaangażowało tutaj kapitał powyżej 1 mln USD. Systematycznie postępująca, choć wielokrotnie kontestowana zarówno przez grupy mieszkańców, jak i drobnych kupców (ale o znakomitych tradycjach) – ekspansja zagranicznych sieci sklepów typu supermarket reprezentowana jest przez niemiecką firmę Metro (M1) francuską Carrefour, brytyjską Tesco i inne. Mają tutaj siedziby 3 centrale banków komercyjnych, 45 oddziałów innych banków, 5 biur maklerskich.. Zaczyna funkcjonować centrum wystawiennicze i targowe, które już pod względem liczby imprez wystawienniczych należy do największych w Polsce, wymaga jednak ono dalszego wsparcia dającego możliwość organizowania imprez handlowych o różnym profilu i zasięgu. Obecnie organizuje się już szereg targów specjalistycznych, np. KRAKIDENT, AQUA THERM, HORECA, Targi Budowlane, a ostatnio szybko nabierające także i międzynarodowego znaczenia Targi Książki.

W Krakowie działa szereg instytucji zajmujących się promocją, szkoleniami i ekspertyzami gospodarczymi, w tym takie jak: Krakowska Kongregacja Kupiecka, Krakowskie Towarzystwo Przemysłowe, Izba Przemysłowo-Handlowa – o wieloletniej tradycji i ustalonych kierunkach współpracy z zagranicą. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej i koniecznością dostosowania się do nowych potrzeb miasto powinno być gotowe do przyjęcia nowych instytucji międzynarodowych, co spowoduje wzrost zapotrzebowania na atrakcyjne dla nich lokalizacje. Powinny być podjęte działania zmierzające do przyciągnięcia dalszych, znaczących na rynkach światowych firm i korporacji finansowych i gospodarczych.

• **turystyczno-uzdrowiskowa**, Kraków jest największym centrum turystyki przyjazdowej w Polsce, co wynika z jego unikalnych walorów jako miasta zabytków ale i walorów przyrodniczo-krajobrazowych zarówno miasta, jak i okolicy (Wieliczka, Ojcowski Park Narodowy). Może też być on bazą do dalszych wycieczek w Tatry czy Pieniny („brama do Karpat”) zaliczanych do najbardziej interesujących krajobrazowo obszarów w tej części Europy (np. spływ Dunajcem). Posiadając tak wybitne walory i atrakcje turystyczne własne oraz w bliższej i dalszej okolicy, należy podkreślić, że nie jest sensowny i możliwy rozwój turystyki w Krakowie bez stworzenia wspólnej oferty miasta i regionu (Fitt 1998). Oferta ta jest wielokierunkowa:

- turystyka wycieczkowa, której celem są zabytki i kulturowe atrakcje,
- turystyka tranzytowa dla, której Kraków jest atrakcyjnym przystankiem na trasach do Wieliczki, Tatr, Oświęcimia czy Wadowic a także na Słowację,
- turystyka kongresowa i biznesowa, której celem są konferencje, sympozja oraz same ośrodki naukowo-badawcze i biznesowe,
- turystyka pielgrzymkowa związana z Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach a także z bliskością Kalwarii Zebrzydowskiej i Wadowic.

Istotnym wyróżnikiem metropolii turystycznej jest stwarzanie możliwości wielokrotnego pobytu, a tymczasem w ostatnich latach stale maleje liczba turystów zagranicznych, pomimo zwiększającej się liczby miejsc w hotelach i pensjonatach (ostatnio nowe hotele sieci Novotel, Radisson i Sheraton) nie w pełni jednak wykorzystywanych (w ok. 60%) z powodu znacznej sezonowości ruchu turystycznego. Jednak według prognoz, po chwilowym spadku, liczba odwiedzających Kraków będzie rosła. Przyczyni się do tego fakt integracji z Unią Europejską przy koniecznej oczywiście zwiększonej promocji miasta i regionu w Europie i w świecie; zmieni się też struktura odwiedzin z jednodniowych wycieczek w kierunku wzrostu pobytów kilkudniowych, dlatego nadal należy wspierać rozwój bazy hotelowej.

Szczególne znaczenie będzie miała rosnąca liczba pielgrzymek do Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, gdzie przewiduje się działania na rzecz zagospodarowania terenów obok, a także rosnące znaczenie Krakowa jako ośrodka, kultury, nauki i biznesu – w tym celu niezbędne jest zbudowanie Centrum Kongresowego umożliwiające organizowanie imprez o randze międzynarodowej dla dużej liczby uczestników.

Wprowadzać należy także atrakcyjne oferty w zakresie kultury, wypoczynku, rekreacji i sportu (m.in. budowa stadionu piłkarskiego i nowego sztucznego lodowiska o standardach europejskich czy zespołu kortów tenisowych); pod tym względem na razie Kraków poszczycić się może tylko nowoczesnym slalomowym torem kajakowym.

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej wymaga przede wszystkim: poprawienia dostępności komunikacyjnej Krakowa, zwłaszcza lotniczej, np. przez czarterowe połączenia weekendowe z Wiedniem, Pragą, Budapesztem i miastami niemieckimi czy uruchomienia linii tanich przelotów, oraz rozbudowy zewnętrznego układu drogowego i kolei regionalnej, ale także usprawnienie parkowania i obsługi samochodów osobowych oraz poprawienie informacji dla turystów zagranicznych. Z tym łączy się też funkcja **komunikacyjno-transportowa** – Kraków posiada drugi co do wielkości i liczby połączeń międzynarodowych (aktualnie 11, obsługiwanych bezpośrednio lub w ramach umów *code-share* przez przewoźników polskich PLL LOT S.A. i EuroLOT S.A. oraz zagranicznych m.in. Austrian Airlines, Air France, British Airways, LUFTHANSA, Swiss International Air Lines) port lotniczy w Balicach z perspektywą dalszej rozbudowy (już dzisiaj jest on przystosowany do przyjęcia lotów transatlantyckich) oraz budujące się nowoczesne centrum komunikacyjne wokół Dworca Głównego, który stanowi największy węzeł kolejowy w południowej Polsce; w najbliższej przyszłości przewiduje się szybkie jego połączenie kolejowe z portem lotniczym.

Kraków leży na szlaku autostrady A-4 (Drezno)-Wrocław-Katowice-Kraków-Rzeszów-(Lwów), jednej z trzech głównych osi drogowych, a tym samym i osi rozwoju środkowo-wschodniej Europy. Ukończono już południowe, autostradowe obejście Krakowa w ciągu tej trasy a w dalszej kolejności przewiduje się połączenie autostradowe z Tarnowem, trwają też prace nad modernizacją trasy E-7 do Zakopanego jako drogi ekspresowej. Pomimo więc nie najgorszej sytuacji do-

stępność Krakowa w wymiarze metropolitalnym i europejskim (kontakt z głównymi sieciami połączeń) ciągle nie jest wystarczająca.

Wzmocnić metropolitalną rangę Krakowa mogą także artezyjskie siarczane wody lecznicze, bowiem istnienie w obrębie miasta uzdrowiska (Swoszowice, Mateczny) jest ewenementem na skalę światową. Jednak Zakład Przyrodolecznicy w Swoszowicach mieści się w starych wyeksploatowanych obiektach wymagających kapitalnego remontu lub rekonstrukcji. Podjęte w ostatnich latach inwestycje o charakterze modernizacyjnym są niewystarczające. Rozpoczęte prace związane z budową kompleksu szpitalno-sanatoryjnego zostały wstrzymane ze względu na opóźnienia w budowie kanalizacji.

• **Informacyjno-logistyczna** – jest to raczej funkcja przyszłościowa, ale już obecnie Kraków jest siedzibą regionalnego ośrodka TV (włączono go do ogólnopolskiego, choć nazywanego regionalnym, Programu III), kilku rozgłośni radiowych, kilku dzienników oraz czasopism (ostatnio Kraków stracił jednak na rzecz Warszawy, prestiżowy i uniwersalny tygodnik „Przekrój” o unikatowym charakterze) o dużym zasięgu czytelności. W perspektywie jest budowa nowoczesnego centrum multimedialnego w oparciu o sieci internetowe. Potencjałem Krakowa w tej dziedzinie jest druga po Warszawie liczba instytucji wydawniczych, w tym naukowych oraz istnienie wysokiej klasy zakładów poligraficznych.

Istotne jest, że miasto w swojej misji strategicznej zakłada przede wszystkim rozwój funkcji metropolitalnych, uważa je za stymulator rozwoju całego miasta a także za szansę na zapewnienie prosperity jego mieszkańcom. Poprzez aktywną politykę Miasta we współpracy z sektorem państwowym i prywatnym zostaną przygotowane i rozpoczęte inwestycje służące podnoszeniu rangi miasta jako europejskiego centrum kultury, miejsca spotkań i kontaktów politycznych i gospodarczych, centrum turystycznego, ośrodka nauki oraz nowoczesnej wytwórczości i innowacji o znaczeniu międzynarodowym.

Zarysowany powyżej potencjał Krakowa i Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego wskazuje na to, że Kraków, chociaż nie w pełni zasługuje jeszcze na miano metropolii europejskiej (Eurometropolii) systematycznie jednak do niej zmierza. W kontekście kategoryzacji miast europejskich pożądanym byłoby osiągnięcie przez Kraków w najbliższej przyszłości pozycji tzw. „miasta o znaczeniu europejskim”. Rankingi i kategoryzacje nie zawsze wymieniają Krakowa (z polskich miast najczęściej Warszawę). Niemniej jednak J. Hebrard, P. Treuner (DATAR) traktuje Kraków łącznie z Górnym Śląskiem jako „dużą aglomerację policentryczną”, a EUREG uwzględnia Kraków na mapie jako „ośrodek miejski o znaczeniu krajowym, wskazany do rozwoju w pierwszej kolejności”. Według innych Kraków został zaliczony do VI kategorii miast europejskich (razem z Katowicami i Trójmiastem), natomiast według Europaisches Stadtenetz jako „region miejski o potencjalnym znaczeniu europejskim”. System miast krajów basenu Morza Bałtyckiego zamieszcza Kraków w III kategorii (miasta-ośrodki krajowe).

Jeżeli chodzi o położenie polskich miast metropolitalnych w europejskim systemie miast, Kraków wraz z Warszawą i Trójmiastem zaliczany jest do „strefy

peryferyjnej”. Niezależnie od tych klasyfikacji Kraków aktualnie należy do europejskiego stowarzyszenia miast EUROCITIES, a w Europejskiej Sieci Miast i Regionów Metropolitalnych METREX jest nawet członkiem założycielem jako jedyne miasto polskie. Kraków postrzegany jest w świecie jako „miasto interesujące”, świadczyć może o tym zaproszenie go do odbytego w 1994 roku GLOBAL FORUM (kontynuacja SZCZYTU ZIEMI w Rio de Janeiro) – jako jednego z 50 miast świata a jednego z krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Bibliografia

- Benko G., 1993, *Geografia technopoli*, Warszawa.
- Fitt J., 1998, *Turystyka jako funkcja metropolitalna Krakowa*, [w] *Metropolitalne funkcje Krakowa*, Kraków.
- Jałowicki B., 1999, *Metropolie*, Białystok.
- Kukliński A., 2000, *Metropolia Warszawy wobec wyzwań procesów globalizacji*, [w:] *Globalizacja Polskich Metropolii*, Warszawa.
- Murzyn M., 2002, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój miasta*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 587. Prace z zakresu historii gospodarczej, red. J. Szpak, Kraków.
- Purchla J., 1996, *Kraków – prowincja czy metropolia*, Kraków.
- Trafas K., 1997, *Przebieg procesów transformacji i zmian infrastruktury przestrzennej aglomeracji krakowskiej*, [w:] *Agglomeracje miejskie w procesie transformacji*, cz. 4, „Zeszyty IGiPZ PAN” nr 44.
- Trafas K., Zborowski A., 2003, *Metropolia Krakowa – Krakowski Obszar Metropolitalny*, Materiały do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (projekt).
- Materiały do: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa, Kraków 2003.